

Zbigniew Witczak
University of Opole

The Relocation of the Canons Regular Monastery in Żagań as an Element in the Reform of Interior Life

The geographic sites of each of the institutions of the Church played an important role in the creation of Church history. In the case of monastic orders, this resulted not only from the rule to which the order was obliged but also from the significance that the order's rule played in society. Where the order was located and what happened beyond the order's walls influenced what happened inside¹. Good relations with the outside world could favor the maintenance of appropriate economic, intellectual, and, also, religious standards. Consequently, a change of location in the exercise of service to God made its mark and had a significant influence on the life of a monastery. The relocation of the seat of the monastery was an event that had to be

1 See, among other titles, M. Derwich, *Monastycyzm w dawnych społeczeństwach europejskich. Zarys problematyki*, in: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej w Turawie w dniach 8–11 V 1996 przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego*, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole–Wrocław 1996, pp. 43–53; M. Derwich, *Klasztor a miasto w średniowieczu w historiografii europejskiej. Próba podsumowania*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej w Turawie w dniach 6–8 V 1999 r. przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego*, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole, 2000, pp. 21–50; M. Derwich, *Klasztor w państwie – zarys problematyki badawczej*, in: *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole–Warszawa 2005, pp. 19–28. Further references appear in this literature.

mentioned and subjected to evaluation in the sources, especially narrative sources, if such sources exist. It is worth wondering how this question is presented in the chronicle of the Canons Regular Monastery in Żagań (Saganum, Latin; Sagan, German). For the author of the chronicle, what was most important in this process? Did the author evaluate the relocation from the monastery's original home to Żagań positively or negatively? Before we can answer this question, we should turn briefly to the act of the relocation itself, based on the sources available today.

The beginnings of the Canons Regular Monastery in Żagań can be found in the chapter in Nowogród Bobrzański, established around 1217 by duke Henry the Bearded². On behalf of the Nowogród chapter, pope Honorius III asked the bishop of Wrocław in 1219 to tithe *fratribus ordinis sancti Augustini 120 łans* (a *łan* is an old unit for the measurement of land in Poland, equal to 16.8 hectares) to be transferred to the monastery by the founder³. The original emoluments of the monastery were not considerable, especially in light of other monasteries funded by this duke⁴. One might then conclude that, for Henry, economic goals were not the most important for the foundation of the monastery; duchess Jadwiga, his pious wife, was one of the main people who wanted to bring the Canons Regular to the area⁵. The

2 The 1217 document of Henry the Bearded is considered a counterfeit due to the titles used. *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, vol. II, eds K. Maleczyński, A. Skowrońska, Wrocław 1959, no. 178. (hereafter, KDS)

3 KDS, vol. II, no. 217.

4 See, among other titles, F. Schiling, *Ursprung und Frühzeit des Deutschtums in Schlesien und im Lande Lebus*, Leipzig 1938; G. Steller, *Die Anfänge des (Saganer) Augustinerstiftes in Naumburg am Bober (1217–1284)*, "Archiv für Schlesische Kirchengeschichte", vol. XXVI, issue 1 (1968), pp. 19–63; 27 (1969), pp. 30–52; M. Kapłon, *Księżęta śląscy a klasztor kanoników regularnych w Żaganiu w latach 1217–1439*, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. XIX (1970), pp. 134–135; M. Kapłon, *Dzieje klasztoru kanoników regularnych w Żaganiu do pocz. XV w.*, "Przegląd Lubuski", vol. IX, issue (1980), pp. 31–39; H. Grüger, *Schlesisches Klosterbuch Naumburg am Bober. Praepositura conventualis, dann Abtei, später Praepositura ruralis der Regulierten Augustiner – Chorherren*, "Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau", vol. XXXVI-XXXVII (1995–1996), pp. 25–36; M. Kogut, *Początki klasztoru Kanoników Regularnych w Nowogrodzie Bobrzańskim*, "Wrocławski Przegląd Teologiczny", vol. XIX, issue 1 (2008), pp. 205–210.

5 A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni na Śląsku. Życie konwentów w śląskich klasztorach kanoników regularnych w średniowieczu*, Opole 1999, p. 47; P. Wiszewski, *Zakonnicy i dworzanie – tradycje fundacji klasztorów w średniowiecznym dziejopisarstwie śląskim (XIII–XV w.)*, in: *Origines mundi, gentium et civitatum*, eds S. Rosik, P. Wiszewski, Wrocław 2001, „Acta Universitatis Wratislaviensis.

foundation of the monastery, however, fit in well with the dynamic action of settling and colonizing the territory of Silesia, an area in which the duke engaged different church institutions⁶. Most probably the Nowogród provost was from the beginning dependent on the Canons Regular Monastery of the Church of the Most Blessed Virgin Mary on the Sand in Wrocław, which is confirmed by a 1227 document of bishop of Wawrzyniec⁷. The original canons were brought to the Church of St. Bartholomew *in monte*, and in 1227 were relocated to the newly consecrated Church of the Most Blessed Virgin Mary at the foot of the hill⁸, whose superior and caretaker was to be the abbot of Wrocław. The question of the dependency of both monasteries was the reason for the conflict between them, a conflict supported by the Chapter General in Arrouaise, as described in the chronicle of the monastery from Wrocław⁹. The reason for the entire incident was the independence of the Nowogród Brothers from Wrocław, which led to their relocation to Żagań in 1284 and the breaking off of all relations with the Wrocław home.

Dated May 8, 1284, a document issued by duke Przemko of Ścinawa, in which it is written *abbaciam de Novo castro in civitatem Zaganum decrevit*

Historia", 153 (2001), p. 187; A. Pobóg-Lenartowicz, *Księżniczki śląskie wobec śląskich klasztorów kanoników regularnych*, in: *Klasztor w państwie...*, op. cit., pp. 57–64; K. Chmielewska, *Klasztor i jego problemy w średniowiecznych śląskich i kłodzkich kronikach kanoników regularnych*, Częstochowa 2015, passim; A. Filipiak-Misiak, *W ogrodzie cnót, wad i grzechów. Problematyka cnót w wybranych średniowiecznych kronikach klasztornych na Śląsku i w Czechach*, Kraków 2016, pp. 197–198.

6 B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975, p. 255; A. Pobóg-Lenartowicz, *Uposażenie i działalność gospodarza klasztoru kanoników regularnych NMP na Piasku we Wrocławiu do początku XVI wieku*, Opole 1994, p. 53; P. Wiszewski, *Zakonnicy i dworzanie...*, op. cit., pp. 179–180; S. Gawlas, *Znaczenie kolonizacji niemieckiej dla rozwoju Górnego Śląska*, in: *Korzenie środkowoeuropejskiej i górnośląskiej kultury gospodarczej*, eds A. Barciak, Katowice 2003, pp. 2246; A. Pobóg-Lenartowicz, *Udział klasztorów w kolonizacji i osadnictwie Śląska w średniowieczu (na przykładzie kanoników regularnych)*, in: *Korzenie środkowoeuropejskiej i górnośląskiej...*, op. cit., pp. 294–302; R. Stelmach, *Henryk I Brodaty jako fundator i donator klasztorów śląskich*, in: *Klasztor w państwie...*, op. cit., pp. 45–55; J. Mandziuk, *Dzieje kanoników regularnych św. Augustyna na Śląsku*, "Saeculum Christianum", vol. XIV, issue 2 (2007), pp. 55–85.

7 Archiwum Państwowe we Wrocławiu, *Klasztor Augustianów w Żaganiu*, sygn. Rep. 116, nr. 7 (henceforth, Rep. 116).

8 *Catalogus abbatum Saganensium*, wyd. A. G. Stenzel, *Scriptores rerum Silesiacarum*, vol. I, Breslau 1835, p. 177 (henceforth, CAS).

9 *Chronica abbatum Beatae Mariae Virginis in Arena*, ed. G. A. Stenzel, vol. II, Breslau 1839, pp. 179–180.

*transferendum*¹⁰, is a confirmation that the duke was one of the main initiators of the work of the relocation of the monastery to Żagań. The duke gave as an argument for the relocation the desire to assure the monastery an appropriate economic foundation for its work and, also, the need for the monks to behave at an appropriate level to fulfill the spiritual obligations of the order, which was difficult in Nowogród Bobrzański. The young duke brought to the developing capital of the duchy a community, perhaps out of spiritual needs or perhaps because he knew well that the Canons Regular would be catalysts for the development of the city. In the Middle Ages, the foundation and support of the Church was a propaganda gesture of a monarchy that was looked upon favorably and, also, a way to leave behind material proof of one's greatness as a ruler and as a representative of a princely family¹¹. The duke relocated the monastery with the cooperation and consent of the Wrocław bishop Tomasz II, who sanctioned the relocation of the abbey in a June 2 1284 document¹². The need to assure the canons' safety and stability is given as a reason for the relocation, behind which may be hidden the fact that in the Nowogród Abbey religious life had indeed not met sufficient standards and that there existed a need for internal reform. The Nowogród Abbey belonged to the Arrouaise Congregation, and so the relocation of the monastery to Żagań required confirmation by the Chapter General. The document was issued on September 20, 1284¹³. It was then that the chapter confirmed the appropriateness of the choice of Burchard as abbot of the Canons Regular Monastery in Bobrzański and agreed to the relocation of the seat of the monastery from Nowogród to Żagań, along with the change of its name. The chapter document is thus confirmation and legal approval of the actions undertaken jointly by representatives of secular and spiritual power in Silesia¹⁴. At the same time the independence of the Żagań abbey from Wrocław was definitively resolved.

The words of the monastery chronicle, of which the initiator and main author was Ludolf, the Żagań abbot from 1394 to 1422 and the monastery's

10 Rep. 116, nr 18.

11 B. Zientara, *Henryk Brodaty...*, op. cit. pp. 84, 143.

12 *Schlesisches Urkundenbuch*, Bd. 5, ed. W. Irgang, Köln–Wien 1994, no. 116.

13 W. Mrozowicz discusses this further in his article *Wokół przeniesienia klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna z Nowogrodu Bobrzańskiego do Żagania (w świetle nieznanego dokumentu z 20 IX 1284 r.)*, in: „*Memoriae amici et magistri*”. *Studia historyczne poświęcone pamięci Prof. Waława Korty (1919–1999)*, eds M. Derwich, W. Mrozowicz, R. Żerelik, Wrocław 2001, pp. 101–108.

14 W. Mrozowicz, *Wokół przeniesienia klasztoru...*, op. cit., pp. 103–104.

best-known representative, would confirm such a supposition¹⁵. In the *Chronicle* the author presents the years spent in Nowogród as nothing but temptation to a life in sin¹⁶. The brothers had more time to devote to bodily pleasures and to satisfying mundane needs than to contemplation and work. Much time was spent on drinking alcohol, not only together, but also alone in their rooms, and much less time was spent in prayer and attending to spiritual needs¹⁷. Seclusion and a life far from cultural and religious centers had a negative influence on the religious and intellectual conditions of the canons. Service undertaken among a population living in the forest who were undoubtedly only half-Christianized did not favor the creation of strong and compact religious structures of the provostry or the abbey. The satisfaction bordering on euphoria as presented by Ludolf in the pages of his chronicle is a proof that, in the memory of the abbey, this event was extremely important and looked upon favorably. He even wrote the following: *O felicem horam, o tempus acceptabile, o diem salutis*¹⁸. This alone is evidence that the well-known abbot very positively viewed the opportunity the new location of the abbey provided. One should of course remember the goals of writing the chronicle and the chronicle's nature¹⁹. The chronicle is part of

- 15 For more on abbot Ludolf, see B. Leszczyńska, *W sprawie monografii Ludolfa z Żagania*, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. VIII (1964), pp. 147–159; F. Machilek, *Ludolf von Einbeck, Abt von Sagan*, "Einbecker Jb", 1966, pp. 104–107; F. Machilek, *Ludolf von Sagan und seine Stellung in der Auseinandersetzung um Konziliarismus und Hussitismus*, München 1967; F. Machilek, *Ludolf von Sagan*, in: *Die deutsche Literatur des Mittelalters, Verfassenlexicon*, Berlin–New York 1985, Bd. 5, pp. 974–984; W. Mrozowicz, *Ludolf of Żagań*, in: *The Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, vol. II: J–Z, eds G. Dunphy, Leiden–Boston 2010, pp. 1049–1050.
- 16 CAS, pp. 180–181.
- 17 CAS, p. 184.
- 18 CAS, p. 181.
- 19 C. Proksch, *Klosterreform und Geschichtsschreibung im Spätmittelalter* (Kollektive Einstellungen und sozialer Wandel im Mittelalter. Neue Folge 2), Köln 1994, pp. 129–131; E. Potkowski, *Pisarz i jego dzieło w średniowiecznym społeczeństwie*, in: *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, ed. R. Michałowski, Warszawa 1997, pp. 265–279; W. Mrozowicz, *Średniowieczne śląskie dziejopisarstwo klasztorne*, in: *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej*, ed. A. Barciak, Katowice 2000, pp. 141–143; W. Mrozowicz, *Bogu czy ludziom. O motywach twórczości dziejopisarskiej*, in: *Causa creandi. O pragmatyce źródła historycznego*, eds S. Rosik, P. Wiszewski, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. CLVI (2005), pp. 91–101; A. Pobóg-Lenartowicz, *Elementy piśmiennictwa pragmatycznego w twórczości śląskich kanoników regularnych w średniowieczu*, in: *Piśmiennictwo pragmatyczne w Polsce do końca XVIII wieku na tle powszechnym*, eds J. Gancewski, A. Wałkowski, Olsztyn 2006, pp. 32–42.

a pragmatic literature. The goal was not only to show how the abbots had cared for the economic development of the abbey and the material basis of its functioning²⁰, but also to offer guidance for the road to be taken when reforming the abbey. The author wanted to impart the chronicle with a reformatory character, teaching the brothers and showing them the way to live in accordance with the monastic rule and how to correctly fulfill their obligations. The simple and effective way to show how good and fortunate the relocation from Nowogród was for the community, how it offered the possibility of development and reform of internal life, was to apply the method of contrast. The period before the relocation is then shown as a period of decline in religious and intellectual life. Relocating to Żagań was meant to offer the possibility of reform and rehabilitation of internal life. Life in Nowogród was a period of darkness, sin, and being lost in earthly pleasures. The city became a new chapter which is supposed to lead to the cleansing of the interior of the monastery. Żagań was a chance to improve the conditions of the abbey; it offered possibilities for development. Ludolf described Nowogród Bobrzański pejoratively because it was for him a place that made the intellectual development of the brothers impossible. The distance from the city, life among uncultured people, *in medio nationis perverse*²¹ this environment, in Ludolf's opinion, blocked the development of the brotherhood not only in the economic dimension but also led the brothers down the wrong path. In comparison to the years spent in Nowogród, Ludolf used terms connected with village life²², *silvestres in moribus erant*²³. For the Żagań abbey, the more appropriate place for canons to practice their profession was the

20 On the importance of legitimizing church ownership through historiography, see, among other titles, M. Bloch, *Spoleczeństwo feudalne*, trans. E. Bąkowska, Warszawa 1981, p. 115; C. Proksch, *Klosterreform und Geschichtsschreibung...*, op. cit., pp. 129–137 and 181–202; W. Mrozowicz *Kronika klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna w Kłodzku (na tle dziejopisarstwa na Śląsku i krajów ościennych)*, Wrocław 2000, pp. 90–94; M. Cetwiński, *Chronica abbatum beatae Virginis in Arena o początkach klasztoru*, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. LXXVI (1989), pp. 211–218.

21 CAS, p. 181.

22 A. Pobóg-Lenartowicz, *Silvestres in moribus erant. O wyższości miasta nad wsią na przykładzie kanoników regularnych w Żaganiu*, in: *Człowiek, sacrum, środowisko. Miejsca kultu w średniowieczu, Spotkania bytomskie IV*, ed. S. Moździoch, Wrocław 2000, p. 237.

23 CAS, p. 184.

city, which would open the abbey's chances to better fulfill the pastoral obligations entrusted to them. This is seen in the words relating to life in Nowogród, described as *rusticana et grossa*²⁴, while the monks were rather *non religionem sed seculum redolebant*²⁵. The relocation of the monastery from Nowogród to Żagań parallels the movement of the Jews from Egypt to the Promised Land, giving them a new and better life and the possibility of development. Abbot Tylman is even compared to the Biblical Enoch. Just as Enoch was moved to paradise, so Tylman moved his brothers *de loco horroris et vaste solitudinis*²⁶. The abbot is the one who leads them to a new land, a land which is to be full of the grace of God flowing on the abbey. The brothers are thus like people chosen by God, escaping sin and finding themselves in a better position²⁷.

Why does the chronicle of the monastery seek reasons to rejoice in the relocation of the community? Ludolf's version of the story treats this history as a possibility for the beginning of a new life of the brotherhood as an independent unit²⁸. The relocation was a telling and transparent way to show their complete independence from the abbey of the Most Blessed Virgin Mary of the Sand in Wrocław. It is true that for over twenty years the Nowogród group had functioned at the level of an abbey, but as the abovementioned document of the Arrouaise Chapter General Congregation from September 20, 1284, shows, the Wrocław abbey continued to claim some form of supervision over the brothers from its former provostry. One should remember that a congregation founded earlier could be given a supervision over other monasteries as it was older, more experienced and therefore more fit to run them²⁹. Thus the date of the founding of a given site, the people involved and the place of its foundation³⁰ are quite important, and are often stressed³⁰ in the historiography of

24 CAS, p. 184.

25 CAS, p. 184.

26 CAS, p. 241.

27 A. Filipek-Misiak, *W ogrodzie cnót...*, op. cit., pp. 161–162.

28 On the concept of a new beginning, see J. Szymański, *Fetyszyzm początków w średniowiecznej historiografii*, "Rocznik Lubelski", vol. X (1967), pp. 103–111; A. Pleszczyński, "Fetyszyzm początków" w ideologii władzy czeskiego średniowiecza, in: *Origines mundi, gentium et civitatum*, op. cit., pp. 153–159.

29 P. Wiszewski, *Zakonnicy i dworzanie...*, op. cit., pp. 188–189; W. Mrozowicz, *Z dyskusji nad początkami klasztorów w średniowiecznej historiografii śląskie*, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. CLIII (2001), p. 172.

30 W przypadku Żagania zob. CAS, pp. 176–178.

medieval monastic chronicles³¹. This was undoubtedly the reason Ludolf did not mention anything in his own work about the original dependency on the Wrocław abbey, and so clearly shows the relocation as the moment of the founding of a new monastery, deftly avoiding the thread of dependence on Wrocław³².

Another reason why the relocation was looked upon positively by the abbot was the opportunity to very quickly begin the activities to which the canons were called. Having received supervision over the Holy Spirit Hospital, the parish, and the chapels, the brothers could take up practice of the liturgy, education, the founding of a scriptorium, the development of a library, and charitable activity, and — as a result of those activities — a pastoral mission, of which the author of the chronicle was an advocate and a master.

For abbot Ludolf, the place itself, the relocation from the village to the town, was also important. The abbot of Żagań was born in Saxony in the city of Einbeck³³. He studied in Prague, where around 1370 he obtained the title of bachelor of law³⁴. It was there that he encountered the very popular idea of *devotio moderna*³⁵, which influenced him tremendously; as a result, it was the monastery in Żagań that was the first in Silesia to

- 31 K. Elm, *Die Bedeutung historischer Legitimation für Entstehung, Funktion und Bestand des mittelalterlichen Ordenswesens*, in *Herkunft und Ursprung. Historische und mythische Formen der Legitimation*, ed. P. Wunderli, Sigmaringen 1994, pp. 71–90
- 32 A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni a miasto na przykładzie Żagania*, in: *Klasztor w mieście...*, op. cit., pp. 383–384; P. Wiszewski, *Miejsce gospodarki w świecie według Ludolfa z Żagania: (na marginesie „Katalogu opatów żagańskich”)*, in: *Korzenie środkowoeuropejskiej...*, op. cit., pp. 316–317.
- 33 F. Machilek, *Ludolf von Sagan und seine Stellung...*, p. 12.
- 34 F. Machilek, *Ludolf von Sagan...*, pp. 977–978.
- 35 On the idea of the *devotio moderna* and its influence on the study of the Church and reforms, see S. Bylina, *Czeska myśl reformatorska drugiej połowy XIV wieku i jej echa na Śląsku*, “Zeszyty Naukowe KUL”, vo. XXI (1978), 3–4 (83–84), pp. 63–83; Z. Jakubowski, *Czeskie i morawskie fundacje kanonickie XIV–XV wieku. Studium z dziejów devotio moderna*, Częstochowa 2001; J. Spěvāček, *Devotio moderna, Čechy a roudnická reforma (K úsilí o změnu mentalit v období rostoucí krize morálních hodnot)*, in: “Mediaevalia Historica Bohemica”, vol. IV, 1995, pp. 171–197; J. Kłoczowski, *Wspólnoty chrześcijańskie w tworzącej się Europie*, Poznań 2003, pp. 361–363, 424–432; W. Mrozowicz, *Schlesien und die Devotio Moderna. Die Wege der Durchdringung und Verbreitung der Neuen Frömmigkeit*, in: *Die „Neue Frömmigkeit“ in Europa im Spätmittelalter*, eds. M. Derwich, M. Straub, Getynga 2004, pp. 133–150; A. Pobóg-Lenartowicz, *Ruch devotionis modernae w Czechach*, in: *Święty Stanisław Kazimierczyk CRL (1433–1489) postać – środowisko – kultura – dziedzictwo*, ed. K. Łatak, Kraków 2010, pp. 217–226. Further references in this literature.

begin a reform of its internal life in this spirit³⁶. The city, in Ludolf's view, helped to bring about the reform that was indispensable for the improvement of the spiritual life of the abbey. It should be remembered that the development of money in the twelfth and thirteenth centuries in Europe was conducive to the development of the city, the enrichment of urban society, and to what came along with this development – the growth of education, science, crafts, and trade³⁷. Silesia was an area in which money began to spread early³⁸. Żagań was at the time the capital of a rapidly developing young duchy and, consequently, offered hope for numerous gifts and donations from townspeople or dukes looking upon the abbey favorably³⁹, which could assure the material foundation of brotherhood's work. According to Ludolf, the city was the appropriate place for the fulfillment of the obligations to which the canons were called⁴⁰. Examining the life history of the well-known preacher, it is tempting to conclude that he was a son of the city and that in the city he envisioned himself and the abbey. Apart from seeing the city as a good place to fulfill one's obligations, Ludolf's view could have been influenced by the fact that Polish people lived in the Nowogród area and that the abbot of Żagań did not speak their language, to which he admits in his own chronicle, writing that he was *in lingua Sleziana impeditus*⁴¹.

Another important element of monastic life for Ludolf was intellectual formation, which in his opinion could be properly developed and, thanks to this development, function well only in the city⁴². The significance of books, libraries, and intellectual development among monks, as a matter influencing the level of their morality, had already been stressed in the papal

36 A. Pobóg-Lenartowicz, *Próby reform w klasztorach kanoników regularnych w Polsce i na Śląsku w XV wieku*, in *Przemijanie i trwanie. Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej z okazji 600-lecia fundacji opactwa Bożego Ciała w Krakowie*, ed. K. Łatak, I. Makarczykova, Kraków 2008, p. 438.

37 J. Le Goff, *W poszukiwaniu średniowiecza*, trans. M. Żurowska, Warszawa 2005, p. 97; J. Le Goff, *Średniowiecze i pieniądże. Esej z antropologii historycznej*, trans. B. Baran, Warszawa 2011, pp. 20–26, 48–49, 88–92.

38 B. Zientara, *Henryk Brodaty...*, op. cit., p. 67.

39 A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni a miasto...*, op. cit., pp. 384–387.

40 A. Pobóg-Lenartowicz, *Silvestres in moribus erant...*, op. cit., pp. 239–240.

41 CAS, p. 231.

42 A. Pobóg-Lenartowicz, *Formacja intelektualna śląskich kanoników regularnych w średniowieczu*, in *Źródła kultury umysłowej w Europie środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, ed. A. Barciak, Katowice 2005, pp. 180–195.

encyclical of Benedict XII from 1339⁴³. As the history of the Żagań abbey shows, this aspect of the brothers' internal life was well-cultivated beyond the walls of the monastery. An excellent library and thriving scriptorium were established in Żagań⁴⁴. The first reformer of monastic life to be mentioned in the pages of the monastic chronicle was abbot Trudwin (1325–1347). Abbot Trudwin placed great emphasis on keeping lay scholars in the monastery, and he sent brother Herman to study law in Bologna⁴⁵. If one accepts that the condition of the library and the scriptorium is a reflection of the quality of the intellectual life in the monastery as well as a derivative of the scientific interests of the brothers in the monastery⁴⁶, then it can be said with certainty that in this respect the Żagań monks belonged to the intellectual elite, not only among monasteries in Silesia but in all of Central Europe. The well-run scriptorium offered the possibility of writing further tractates, liturgical books⁴⁷, and sermons. The compilation of written works was at that time treated as one of the most important and most difficult physical tasks, indispensable to the saving of the soul, and part of the fundamental activities of the *Canons Regular*⁴⁸. Commitment to the activity of preaching in Żagań required supplying the library with collections relevant for this topic; up to 26% of the collection that has survived to today is from the collection for preaching⁴⁹. The pages of the chronicle emphasize strongly the need to increase the collection and to develop the scriptorium, showing the significance of

43 A. Świerk, *Średniowieczna biblioteka klasztoru kanoników regularnych w Żaganiu*, Wrocław 1965, p. 18.

44 For more on these institutions, see, among other titles, A. Świerk, *Z problematyki badań nad dziejami śląskich bibliotek klasztornych*, "Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka", vol. XVIII, issue 1 (1963), pp. 14–25; A. Świerk, *Średniowieczna biblioteka klasztoru*, passim; A. Świerk, *Schreibstube und Schreiber des Augustiner – Chorherren – Stiftes zu Sagan im Mittelalter*, "Archiv für schlesische Kirchengeschichte", vol. XXVI (1968), pp. 124–140; A. Świerk, *Śląskie biblioteki do początku XVI wieku*, in: *Studia z dziejów kultury i ideologii ofiarowane E. Małczyńskiej w 50. rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, eds E. Heck, W. Kort, J. Leszczyński, Wrocław 1968, pp. 79–89.

45 CAS, p. 186.

46 A. Świerk, *średniowieczna biblioteka klasztoru...*, op. cit., p. 39.

47 F. Wolnik, *Liturgia w konwentach śląskich kanoników regularnych w średniowieczu. Wybrane zagadnienia*, in: *Przemijanie i trwanie...*, op. cit., pp. 585–630.

48 A. Świerk, *Średniowieczna biblioteka klasztoru...*, op. cit., p. 20; J. Kłoczowski, *Od pustelni do wspólnoty. Grupy zakonne w wielkich religiach świata*, Warszawa 1987, p. 94; L. Milis, *Anielscy mnisi i ziemscy ludzie. Monastycyzm i jego znaczenie w społeczeństwie średniowiecznym*, trans. J. Piątkowska, Kraków 1996, pp. 135–136.

49 A. Świerk, *Średniowieczna biblioteka klasztoru...*, op. cit., pp. 95–99.

the books in the lives of the monks. Those abbots who cared for the library and scriptorium received high praise from Ludolf. Ludolf himself even proved to be an excellent preacher, having even presented at the council in Pisa⁵⁰. In the opinion of the well-known Abbot of Żagań, the city offered many broader perspectives and opportunities for preaching than the village. Theologians and preachers, with whom it was possible to engage in theological disputes, were drawn to the city, and this translated into the moral level of the lives of the canons. Ludolf, a passionate preacher, could much better realize his passions and develop his talents in the city than in the peripheral Nowogród Bobrzański, and he saw this as an opportunity for the monastery. The fortuity of a preacher's ability among the Canons of Żagań was not limited only to the person of Ludolf. Other members of the abbey were also known as excellent preachers, even beyond the borders of Silesia, including such figures as Bernard Fabri, Szymon Arnoldi, and Marcin Rinckenberg. Ludolf contrasts the level of theological disputes in Nowogród with those in Żagań, which further emphasizes the correlation between the intellectual level and moral standards of the monks. Ludolf, from the city, raised and educated in a bourgeois environment, loving books, universities, and science, which is also connected to the city, presents the time in Nowogród as a period after which a reform of the internal life of the monastery was necessary. The relocation was an opportunity for this reform and the first stage of reform activity.

The urbanization of social space influenced the way the canons functioned; the connection of the monk's life with pastoral care was a response to social demands⁵¹. A monastery located in a city that was the center of a duchy, even a small duchy, could fulfill its pastoral obligations toward the city's residents.

50 On the writing and preaching of abbot Ludolf, see B. Leszczyńska, *W sprawie monografii Ludolfa z Żagania*, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. VIII (1964), pp. 147–159; B. Leszczyńska, *Krytyka duchowieństwa w pismach Ludolfa z Żagania*, "Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka", vol. XXII, issue 3 (1967), pp. 291–303; B. Leszczyńska, *Koncyliaryzm Ludolfa z Żagania*, in: *Studia z...*, op. cit., pp. 154–163; A. Pobóg-Lenartowicz, *Ideał opata w śląskich średnio-wiecznych kronikach klasztoru kanoników regularnych*, in: *Człowiek i Kościół w dziejach. Księga pamiątkowa dedykowana ks. Prof. K. Doli okazji 65. rocznicy urodzin*, eds J. Kopiec, N. Widok, Opole 1999, pp. 103–118; P. Wiszewski, *Miejsce gospodarki w świecie według Ludolfa z Żagania: (na marginesie „Katalogu opatów żagańskich”)*, in: *Korzenie...*, op. cit., pp. 314–323.

51 K. Łatak, *Kanonicy regularni w dawnej i współczesnej Polsce*, in: *Przemijanie i trwa-
nie...*, op. cit., p. 17.

The monastery developed together with the young city from the moment the canons were brought to Żagań. Contacts among the townspeople, duchy, and monastery were very positive until to the mid-fourteenth century. The city and abbey developed along parallel lines, mutually supporting one another⁵². Abbot Trudwin was even the godfather of duke Henry of Żagań, a fact that attests to this harmony⁵³. Later, however, these ties broke down. Conflicts between monasteries and princely power very often ended in material losses for church institutions⁵⁴. In addition, after a period of conflicts with secular authorities, the abbey of Żagań was significantly weakened, not only economically but also morally; this in turn led to a decrease in the recruitment of candidates for the profession in Żagań⁵⁵. The dukes began to treat the abbey as a source of income and as a rival on the market, which led to numerous conflicts described in the chronicle, the culminating moment of which was the imprisonment, torture, and crippling of abbot Henryk Leslav⁵⁶. The conflict between the altar and throne, as the medieval dispute regarding the power of secular and spiritual authority was called in the Middle Ages, ended tragically for the Canons Regular of the abbey in Żagań⁵⁷. The city, which offered the opportunity for sustainable development, stability, and an increase in significance, turned out in the long run to be a site for the breakdown of internal and intellectual life. The reason for this was not, however, the city itself but rather the unfavorable configuration of people inside and outside of the monastery⁵⁸. Abbots lacking the talent to introduce reforms, moral scandals (such as the suicide of abbot Augustyn Franche in 1450)⁵⁹, and conflict with subsequent dukes

- 52 M. Kapłon, *Księżęta śląscy...*, op. cit., pp. 133–147; S. Kowalski, *Klasztor w Żaganiu 1284–1810*, in: *Klasztor augustianów w Żaganiu. Zarys dziejów*, ed. S. Kowalski, Żary 1999, pp. 43–46; A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni a miasto...*, op. cit., pp. 383–389; K. Chmielewska, *Między chęcią a zakazem. Trudy kierowania klasztorem w czasach konfliktów między władzą świecką w kościelną w relacjach średniowiecznych kronik śląskich*, in: *W poszukiwaniu prawdy. Chrześcijańska Europa między wiarą a polityką*, vol. II, ed. A. Szyndler, Częstochowa 2010, p. 119.
- 53 Rap. 116, nr 67.
- 54 Rap. 116, nr 67, p. 120; W. Mrozowicz, *Konflikty między miastem Wrocław a klasztorem kanoników regularnych na Piasku w późnym średniowieczu*, in: *Klasztor w...*, op. cit., pp. 393–400.
- 55 A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni a miasto...*, op. cit., pp. 391–392.
- 56 CAS, pp. 288–291.
- 57 J. Le Goff, *Długie średniowiecze*, trans. M. Żurkowska, Warszawa 2004, p. 58.
- 58 A. Pobóg-Lenartowicz, *Silvestres et moribus...*, op. cit., p. 240.
- 59 CAS, pp. 318–322.

whose ambitions exceeded the possibilities of the duchy are only some of the reasons Luther's teachings penetrated the monastery. The Żagań abbey, which took a path similar to that of its mother institution in Wrocław, did not take advantage of the city as the site of its home as well as the canons of the monastery of the Most Blessed Virgin Mary on the Sand in Wrocław did⁶⁰. The city was not the reason for the success or failure of the monasteries; rather, it was the people who governed them, the abbots caring for the intellectual and religious formation of the brothers, who were responsible for their abbeys. The relocation in 1284 was undoubtedly an opportunity, as abbot Ludolf stressed in the monastery chronicle, but he could not have known that the urban space which initiated the opportunity for numerous reforms and opened new possibilities for development became at the same time the source of many conflicts weakening the monastery in all areas. For Ludolf this was above all a chance for complete independence from the Wrocław abbey, the beginning of reforms necessary for an appropriate religious standard, the development of pastoral care and preaching, and the growth in significance for the abbey in Silesia and beyond. The relocation was the moment of transition from the overall sinfulness and intellectual backwardness of Nowogród Bobrzański, a province in the eyes of Ludolf, to the city offering broader perspectives and the chance to better fulfill *officium divinum* and *cura animarum*, to which activity the canons were called. Such is the way the author presents the relocation in the pages of his chronicle.

60 On the relocation of the Wrocław canons, see A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni na Śląsku...*, op. cit., pp. 33–35. Further references in this literature.

Bibliography

Primary sources

- Archiwum Państwowe we Wrocławiu, *Kopiarz klasztoru Augustianów w Żaganiu*, Rep. 116.
- Catalogus abbatum Saganensium*, ed. A. G. Stenzel, *Scriptores rerum Silesiacarum*, vol. I, Breslau 1835.
- Chronica abbatum Beatae Mariae Virginis in Arena*, ed. G. A. Stenzel, vol. II, Breslau 1839.
- Kodeks dyplomatyczny Śląska*, vol. II, eds. K. Maleczyński, A. Skowrońska, Wrocław 1959.
- Schlesisches Urkundenbuch*, Bd. 5, ed. W. Irgang, Köln–Wien 1994.

Secondary works

- M. Bloch, *Społeczeństwo feudalne*, trans. E. Bąkowska, Warszawa 1981.
- S. Bylina, *Czeska myśl reformatorska drugiej połowy XIV wieku i jej echa na Śląsku*, "Zeszyty Naukowe KUL", vol. XXI (1978), 3–4 (83–84), pp. 63–83.
- M. Cetwiński, *Chronica abbatum beatae Virginis in Arena o początkach klasztoru*, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. LXXVI (1989), pp. 211–218.
- K. Chmielewska, *Klasztor i jego problemy w średniowiecznych śląskich i kłodzkich kronikach kanoników regularnych*, Częstochowa 2015.
- K. Chmielewska, *Między chęcią a zakazem. Trudy kierowania klasztorem w czasach konfliktów między władzą świecką a kościelną w relacjach średniowiecznych kronik śląskich*, in: *W poszukiwaniu prawdy. Chrześcijańska Europa między wiarą a polityką*, vol. II, ed. A. Szyndler, Częstochowa 2010, pp. 111–122.
- M. Derwich, *Monastycyzm w dawnych społeczeństwach europejskich. Zarys problematyki*, in: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej*

- zorganizowanej w Turawie w dniach 8–11 V 1996 przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole–Wrocław 1996, pp. 43–53.
- M. Derwich, *Klasztor a miasto w średniowieczu w historiografii europejskiej. Próba podsumowania*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej w Turawie w dniach 6–8 V 1999 r.* przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole, 2000, pp. 21–50.
- M. Derwich, *Klasztor w państwie – zarys problematyki badawczej*, in: *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole–Warszawa 2005, pp. 19–28.
- K. Elm, *Die Bedeutung historischer Legitimation für Entstehung, Funktion und Bestand des mittelalterlichen Ordenswesens*, in: *Herkunft und Ursprung. Historische und mythische Formen der Legitimation*, ed. P. Wunderli, Sigmaringen 1994, pp. 71–90.
- A. Filipiak-Misiak, *W ogrodzie cnót, wad i grzechów. Problematyka cnót w wybranych średniowiecznych kronikach klasztornych na Śląsku i w Czechach*, Kraków 2016.
- S. Gawlas, *Znaczenie kolonizacji niemieckiej dla rozwoju Górnego Śląska*, in: *Korzenie środkowoeuropejskiej i górnośląskiej kultury gospodarczej*, ed. A. Barciak, Katowice 2003, pp. 22–46.
- H. Grüger, *Schlesisches Klosterbuch Naumburg am Bober. Praepositura conventualis, dann Abtei, später Praepositura ruralis der Regulierten Augustiner – Chorherren*, "Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau", XXXVI–XXXVII (1995–1996), pp. 25–36.
- Z. Jakubowski, *Czeskie i morawskie fundacje kanonickie XIV–XV wieku. Studium z dziejów devotio moderna*, Częstochowa 2001.
- M. Kapłon, *Księżęta śląscy a klasztor kanoników regularnych w Żaganiu w latach 1217–1439*, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. XIX (1970), p. 31–39.
- M. Kogut, *Początki klasztoru Kanoników Regularnych w Nowogrodzie Bobrzańskim*, "Wrocławski Przegląd Teologiczny", vol. XIX, issue 1 (2008), pp. 203–210.

- J. Kłoczowski, *Od pustelni do wspólnoty. Grupy zakonne w wielkich religiach świata*, Warszawa 1987.
- J. Kłoczowski, *Wspólnoty chrześcijańskie w tworzącej się Europie*, Poznań 2003.
- S. Kowalski, *Klasztor w Żaganiu 1284–1810*, in: *Klasztor augustianów w Żaganiu. Zarys dziejów*, ed. S. Kowalski, Żary 1999, pp. 43–46.
- B. Leszczyńska, *W sprawie monografii Ludolfa z Żagania*, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. VIII (1964), pp. 147–159.
- B. Leszczyńska, *Krytyka duchowieństwa w pismach Ludolfa z Żagania*, "Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka", vol. XXII, issue 3 (1967), pp. 291–303.
- K. Łatak, *Kanonicy regularni w dawnej i współczesnej Polsce*, in: *Przemijanie i trwanie. Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej z okazji 600-lecia fundacji opactwa Bożego Ciała w Krakowie*, eds K. Łatak, I. Makarczykowa, Kraków 2008, p. 17.
- J. Le Goff, *Długie średniowiecze*, trans. M. Żurkowska, Warszawa 2004.
- J. Le Goff, *W poszukiwaniu średniowiecza*, trans. M. Żurowska, Warszawa 2005.
- J. Le Goff, *Średniowiecze i pieniądze. Esej z antropologii historycznej*, trans. B. Baran, Warszawa 2011.
- B. Leszczyńska, *Koncyliaryzm Ludolfa z Żagania*, in: *Studia z dziejów kultury i ideologii ofiarowane E. Maleczyńskiej w 50. rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, eds R. Heck, W. Korta, J. Leszczyński, Wrocław 1968, pp. 154–163.
- F. Machilek, *Ludolf von Einbeck, Abt von Sagan*, "Einbecker Jb", 1966, pp. 104–107.
- F. Machilek, *Ludolf von Sagan und seine Stellung in der Auseinandersetzung um Konziliarismus und Hussitismus*, München 1967.
- F. Machilek, *Ludolf von Sagan*, in: *Die deutsche Literatur des Mittelalters, Verfassenslexicon*, Berlin—New York 1985, Bd. 5, pp. 974–984.
- J. Mandziuk, *Dzieje kanoników regularnych św. Augustyna na Śląsku*, "Saeculum Christianum", vol. XIV, issue 2 (2007), pp. 55–85.
- L. Milis, *Anielscy mnisi i ziemscy ludzie. Monastycyzm i jego znaczenie w społeczeństwie średniowiecznym*, trans. J. Piątkowska, Kraków 1996.
- W. Mrozowicz, *Kronika klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna w Kłodzku (na tle dziejopisarstwa na Śląsku i krajów ościennych)*, Wrocław 2000.

- W. Mrozowicz, *Konflikty między miastem Wrocław a klasztorem kanoników regularnych na Piasku w późnym średniowieczu*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej w Turawie w dniach 6–8 V 1999 r. przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego*, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole 2000, pp. 393–400.
- W. Mrozowicz, *Średniowieczne śląskie dziejopisarstwo klasztorne*, in: *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej*, ed. A. Barciak, Katowice 2000, pp. 141–159.
- W. Mrozowicz, *Wokół przeniesienia klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna z Nowogrodu Bobrzańskiego do Żagania (w świetle nieznanego dokumentu z 20 IX 1284 r.)*, in: „*Memoriae amici et magistri*”. *Studia historyczne poświęcone pamięci Prof. Waclawa*
- Korty (1919–1999)*, eds M. Derwich, W. Mrozowicz, R. Żerelik, Wrocław 2001, pp. 101–108.
- W. Mrozowicz, *Z dyskusji nad początkami klasztorów w średniowiecznej historiografii śląskiej*, „*Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*”, vol. CLIII (2001), pp. 171–178.
- W. Mrozowicz, *Schlesien und die Devotio Moderna. Die Wege der Durchdringung und Verbreitung der Neuen Frömmigkeit*, in: *Die „Neue Frömmigkeit“ in Europa im Spätmittelalter*, eds. M. Derwich, M. Straub, Getynga 2004, pp. 133–150.
- W. Mrozowicz, *Bogu czy ludziom. O motywach twórczości dziejopisarskiej*, in: *Causa creandi. O pragmatyce źródła historycznego*, eds S. Rosiak, P. Wiszewski, „*Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*”, vol. CLVI (2005), pp. 91–101.
- W. Mrozowicz, *Ludolf of Żagań*, in: *The Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, vol. II: J–Z, ed. G. Dunphy, Leiden–Boston 2010, pp. 1049–1050.
- A. Pleszczyński, *„Fetyszyzm początków” w ideologii władzy czeskiego średniowiecza*, in: *Origines mundi, gentium et civitatum*, eds S. Rosiak, T. Wiszewski, Wrocław 2001, pp. 153–159.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Uposażenie i działalność gospodarcza klasztoru kanoników regularnych NMP na Piasku we Wrocławiu do początku XVI wieku*, Opole 1994.

- A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni na Śląsku. Życie konwentów w śląskich klasztorach kanoników regularnych w średniowieczu*, Opole 1999.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Ideał opata w śląskich średniowiecznych kronikach klasztoru kanoników regularnych*, in: *Człowiek i Kościół w dziejach. Księga pamiątkowa dedykowana ks. Prof. K. Doli z okazji 65. rocznicy urodzin*, eds J. Kopiec, N. Widok, Opole 1999, pp. 103–118.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Silvestres in moribus erant. O wyższości miasta nad wsią na przykładzie kanoników regularnych w Żaganiu*, in: *Człowiek, sacrum, środowisko. Miejsca kultu w średniowieczu, Spotkania bytomskie IV*, ed. S. Moździoch, Wrocław 2000, pp. 235–240.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni a miasto na przykładzie Żagania*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej w Turawie w dniach 6–8 V 1999 r. przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego*, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole, 2000, pp. 383–392.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Udział klasztorów w kolonizacji i osadnictwie Śląska w średniowieczu (na przykładzie kanoników regularnych)*, in: *Korzenie środkowoeuropejskiej i górnośląskiej kultury gospodarczej*, ed. A. Barciak, Katowice 2003, pp. 294–302.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Księżniczki śląskie wobec śląskich klasztorów kanoników regularnych*, in: *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole–Warszawa 2005, pp. 57–64.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Formacja intelektualna śląskich kanoników regularnych w średniowieczu*, in: *Źródła kultury umysłowej w Europie środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, ed. A. Barciak, Katowice 2005, pp. 180–195.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Elementy piśmiennictwa pragmatycznego w twórczości śląskich kanoników regularnych w średniowieczu*, in: *Piśmiennictwo pragmatyczne w Polsce do końca XVIII wieku na tle powszechnym*, ed. J. Gancewski, A. Wałkowski, Olsztyn 2006, pp. 32–42.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Próby reform w klasztorach kanoników regularnych w Polsce i na Śląsku w XV wieku*, in: *Przemijanie i trwanie. Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce*.

- Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej z okazji 600-lecia fundacji opactwa Bożego Ciała w Krakowie*, ed. K. Łatak, I. Makarczyk, Kraków 2008, pp. 433–449.
- A. Pobóg-Lenartowicz, *Ruch devotionis modernae w Czechach*, in: *Święty Stanisław Kazimierz CRL (1433–1489) postać – środowisko – kultura – dziedzictwo*, ed. K. Łatak, Kraków 2010, pp. 217–226.
- E. Potkowski, *Pisarz i jego dzieło w średniowiecznym społeczeństwie*, in: *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, ed. R. Michałowski, Warszawa 1997, pp. 265–279.
- C. Proksch, *Klosterreform und Geschichtsschreibung im Spätmittelalter* (Kollektive Einstellungen und sozialer Wandel im Mittelalter. Neue Folge 2), Köln 1994.
- F. Schiling, *Ursprung und Frühzeit des Deutschtums in Schlesien und im Lande Lebus*, Leipzig 1938.
- J. Spěváček, *Devotio moderna, Čechy a rodnická reforma (K úsilí o změnu mentalit v období rostoucí krize morálních hodnot)*, in: „Mediaevalia Historica Bohemica”, vol. IV, 1995, pp. 171–197.
- R. Stelmach, *Henryk I Brodaty jako fundator i donator klasztorów śląskich*, in: *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, eds M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole–Warszawa 2005, pp. 45–55.
- G. Steller, *Die Anfänge des (Saganer) Augustinerstiftes in Naumburg am Bober (1217–1284)*, „Archiv für Schlesische Kirchengeschichte”, vol. XXVI, issue 1 (1968), pp. 19–63; 27 (1969), pp. 30–52.
- J. Szymański, *Fetyszizm początków w średniowiecznej historiografii*, „Rocznik Lubelski”, vol. X (1967), pp. 103–111.
- A. Świerk, *Z problematyki badań nad dziejami śląskich bibliotek klasztornych*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, vol. XVIII, issue 1 (1963), pp. 14–25.
- A. Świerk, *Średniowieczna biblioteka klasztoru kanoników regularnych w Żaganiu*, Wrocław 1965.
- A. Świerk, *Śląskie biblioteki do początku XVI wieku*, in: *Studia z dziejów kultury i ideologii ofiarowane E. Maleczyńskiej w 50. rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, eds R. Heck, W. Kort, J. Leszczyński, Wrocław 1968, pp. 79–89.
- A. Świerk, *Schreibstube und Schreiber des Augustiner – Chorherren – Stiftes zu Sagan im Mittelalter*, „Archiv für schlesische Kirchengeschichte”, vol. XXVI (1968), pp. 124–140.

- P. Wiszewski, *Zakonnicy i dworzanie – tradycje fundacji klasztorów w średniowiecznym dziejopisarstwie śląskim (XIII–XV w.)*, in: *Origines mundi, gentium et civitatum*, eds S. Rosik, P. Wiszewski, Wrocław 2001, "Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia", vol. CLIII (2001), pp. 179–198.
- P. Wiszewski, *Miejsce gospodarki w świecie według Ludolfa z Żagania: (na marginesie „Katalogu opatów żagańskich”)*, in: *Korzenie środkowoeuropejskiej i górnośląskiej kultury gospodarczej*, ed. A. Barciak, Katowice, 2003, pp. 314–323.
- F. Wolnik, *Liturgia w konwentach śląskich kanoników regularnych w średniowieczu. Wybrane zagadnienia*, in: *Przemijanie i trwanie. Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej z okazji 600-lecia fundacji opactwa Bożego Ciała w Krakowie*, eds K. Łatak, I. Makarczykowa, Kraków 2008, pp. 585–630.
- B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975.

Abstract

Zbigniew Witczak

The Relocation of the Canons Regular Monastery in Żagań as an Element in the Reform of Interior Life

The location in which a church was based played an important role in the life of religious communities in the Middle Ages. Interactions with society and the mutual influence of a monastery on the surrounding societies could support or inhibit the development of an abbey. There were situations when monks were moved to serve in different locations. In Silesia, we have two examples of canons regular monasteries. Both the monastery of the Blessed Virgin Mary in Wrocław and the convent of Żagań were originally located in other places. As described in the monastery chronicle, the transfer of the monastery from Nowogród Bobrzański to Żagań in 1284 was an event that opened new opportunities and perspectives for the abbey.

Keywords:
monastery, Żagań,
relocation, canons
regular, Silesia,
reform

Abstrakt

Zbigniew Witczak

Translacja klasztoru jako element reformy życia wewnętrznego (na przykładzie klasztoru kanoników regularnych w Żaganiu)

Słowa kluczowe:

klasztor, Żagań,
translacja,
kanonicy
regularni, Śląsk,
reforma

Lokalizacja, w której znajdowała się instytucja kościelna, odgrywała istotną rolę w życiu wspólnot religijnych średniowiecza. Interakcje z otoczeniem i wzajemne wpływanie na siebie klasztoru i otoczenia mogły wspierać lub hamować rozwój opactwa. Zdarzały się sytuacje, że dochodziło do zmiany miejsca sprawowania służby przez zakonników. Na terenie Śląska mamy nawet dwa przykłady dla konwentów kanoników regularnych. Zarówno klasztor Najświętszej Maryi Panny we Wrocławiu, jak i konwent żagański swoje pierwotne lokalizacje miały w innych miejscach. Przeniesienie klasztoru z Nowogrodu Bobrzańskiego do Żagania w 1284 roku było wydarzeniem, które otwierało dla opactwa nowe szanse i perspektywy, a przynajmniej tak zostało to zaprezentowane na kartach kroniki klasztornej.